

Kort Efterretning

Om en i Aaret 1744. ved Jægers-Priis Slott
i en Høy funden, saakaldet

Jette = Stuve,

Med fire deri liggende Beenradde, hvis Væde undersøges
efter Muelighed, dem til Behag, som elste Landets
Antiquitæter,

af

E. P.

Mar 1744. i Junii - Maanet, altsaa kort efter at Deres
Kongel. Høyhed Bores naadigste Cron-Prins havde
begyndt at tage sin Sommer-Boelig paa Slottet Jægers-
Priis, eller det Gamle Abrahamstrup, som af Arrilds
Tiid har været Dronningernes Lif-Beding, lood Høysebemeldte
Deres Kongel. Høyhed i den ved Slottets Norder Side liggende
Skov, giøre een og anden Indretning til Ganens Prydelse ved
Kunst, ligesom den allerede af Naturen har sine Fordeele. Særde-
les var man betænkt paa at anlegge nogle jefne og Skyggesulde
Spadsere-Gange, og imellem dem, her og der nogle Hvil-Steder
eller Lyst-Huuse. Her til fandt man blant andre beqvæm, en tem-
melig stor og med Træer begroet Høy, som ligger hen ved et Canon-
Skud fra Slottet, holder ongefær 50. Trin i Omkreds, og er gاند-
ste rund. For at giøre en magelig Opgang til de paa Høyens Over-
deel anlagde Græs-Bænke, maatte der graves Trappe-Trin fra det
nederste af, og i det man grov, fandtes først, paa Høyens Østre
Side, en dybt i Jorden, tvende af de bekiendte Urner eller Afke-Pot-
ter,

ter, fyldte som sædvanlig med brændte Menniske-Been og Smul, saa var og i Afsken henlagt, nogle uanseelige Smaa-Stykker Metal eller Corinthisk Erzk, ligesom man overalt pleyer at finde dem i Urnerne, nemlig annulos, fibulas, conos eller deslige smaa Ting, som den afdøde har haft til Prydelse eller anden Brug. Ved den Søndre-Side af samme Høy, stødte Arbejderne med deres Spader paa nogle Stene af middelmaadig Storhed, og da de i Begyndelsen vilde bryde dem op, blev man vaer, at de stode ordentlig i tvende Linier, som strakte sig ind ad mod Høyens Middel-Punct, vare ey heller enkelte Steene, men mange over hver andre, saa det stundes de viiste B. y og tiende til Indgang i Høyen; Dette var saa i Sandhed, thi da man udgravede den Jord som fyldte det $1\frac{1}{2}$ Allen brede og lange Rum imellem disse Steene, saa fandtes ved Steenradenes Ende en Hule, ey ulig en stor Bager-Ovn, som gav sig ud til begge Sider, omsatt med mange temmelig glatte Kampsteene, men oven til hvelvet eller dekket alleene med tvende Steene, hvis Storhed kand sluttes der af, at Hulen er 5. Allen lang og 4. Allen breed, ligesom Høyden er halvfjerde Allen, forstaae siden man har udryddet den løse Jord, Sand, Mose og deslige som fandtes derinde. Men det som der fornemmelig fandtes og allermeest kommer i Betragtning, ja det, for hvis Skyld denne runde Høy som et Mausolæum Gothicum stundes oprettet, var fire døde Menniskers Beenradde, henlagde paa et Stratum af guul Sand, saaledes, at den eene Rad laae foran i den omtalte lange og smale Indgang, men de trende øvrige, inden Hulen eller Kielderen selv. Nu maa man beklage, det Arbejderne, saasom Folk uden den Slags Estertanke, ey gif vaerligen tilverks, saa snart de fandt Been, særdeles det første Sceleton som laae i Indgangen; thi da de kom under Steenhvælvingen i den mørke Kielder, hvor de 3. øvrige Sceleta vare lagte, saa grov og stak de der allevegne i den løse Muld og Sand, og merkte ey Beenradenes ordentlige Situation, Længde eller andre Omstændigheder, men blandede alting usforvarendes i hinanden, førend de paa 3. Dødning-Pander kiendte, at Resten af Beene ne maatte have hørt 3. menneskelige Lægemer til. Vidre ventede man at finde noget i denne Hule, men da den løse Muld, som deels stundes at være nedfalden imellem Steenene, blev udkastet, fandtes intet uden en Blanding af Been, og derhos 2. Karp-skeben Flintsteene,

ne, af det slags Bønderne pleje at falde Torden-Steene, og egentlig have været Braadden i de gamles Raste-Spyd eller andet Svær. At een af disse Karpe Flint-Steene, skulle have siddet ligesom indstødt i den eene Hoved-Pande, var vel nogle af Urbøndernes Foregivende, men i de Hoveder jeg saae, fandtes ingen saadan Nabning og jeg finder ingen Marsag til at troe det, da man veed, det var de Gamles Maade at begrave med en Mand hans egne Vaaben, og ikke de Fiendtlige af hvilke hand kunde have faaet sit Bane-Saar, hvorfor man nesten og overalt i vore Grav-Høye finder deslige Steene.

At ellers denne Høy, enten tilforn har været aabnet, eller dog dens indvortes Bestaaffenhed, maaskee af Tradition, maaskee og af visse indvortes Tegn, Bønderne ved Jøgerspriis bekiendt, sluttes deraf, at de give den det Navn Jette-Stuen, i. e. Kiempe-Stuen, Kiempernes Boelig. Paa saadant Maa kunde nu grunde sig den Formodning, at de deri begravede Dødnige hafde været af den saakaldte Kiempe-Art, som siges fordem at have beboet disse Egne, i følge af det som Herr Peder Sny i sine Anmerkninger over Kiempe-Biserne, beretter om Lange Bern Niser hans Grav med Been og Sværd, funden i Roeskild Egn, saa og af de trykte og mundtlige Relationer, man har om Kiempe-Beene som her og der siges at være opgravede i vore Tider, see særdeles Herr Wielands Maanetlige Relationer for Anno 1727. mensé Novembris, om en paa Europe Markt en Miil fra Affens da funden Kiempe-Beenrad, fem fulde Stællandske Alne lang, saa en fuldvoksen Karl, som lagde sig ved siden deraf, naaede ikkuns fra Beenradens Knæer indtil Skulderne, efter Herr Profess. Luja udi Odense hans Beretning, som L. C. provoceres til, hvor og viises Figur og Storhed af 2. Led i Tommelfingeren. Endskiont nu dette maa staae ved sit Værd, og ikke undersøges denne gang, saa er det dog vist, at bemældte Jette-Stue med de deri fundne Beene, ingenlunde belyser den Mæning. De Laar-Been og Hoved-Skaller som jeg der har fundet, og nøye examineret, synes intet, eller dog saare lidet større, end hvad sædvanligt findes i vore andre Grave og Beenhuse. Dog have de noget Besynderligt som jeg til andres Undersøgelse vil have henstillet, nemlig, først er Hoved-Skallerne, af hvilke jeg har giemt den eene, meget tykke, hvoraf kand sluttes,

at disse Landes Indbyggere som haardføre Folck, mueligt af Barns Been have haft lidet eller intet Skiul paa Hovedet, og ladet Naturen hærde sig selv ved Kuld og Frost, i hvilken de som Soldater og Søe-Folk mest levede. Dærnest finder jeg særdeeles dette, at een af bemældte Hoved-Pander, som er noget fuldkomnere conserveret, og nu giemmes af Deres Kongel. Hønheds Cammer-Tiener Monf. Bruun, har saa got som ingen Pande, eller dog een af synderlig Skabning, nemlig gandske spids og steilstaaende tilbage, saaledes som man kunde forestille sig, at et Barns Pande vilde blive, hvis man idelig satte den under Tryk og Klemme af en haard Pande-Smecke. Bemældte Monf. Bruun, som en Kiendere af Anatomiske Ting, forstkrer at Skabningen er usædvanlig, og det Menneske der nu gik med saadant Hoved, vilde kaldes Pandeløs.

For at vedligeholde dette Gravstedes og de deri fundne Afdødes Ghu-kommelse, haver Deres Kongel. Hønhed saasom Stedets Høye Beboere og Antiquitærens Elskere, naadigst befalet mig at lade hensesette en Støtte af Dlands Steen med følgende Paa-skrift:

Qvod

Qvatuor Mortalium Osibus Servandis,
 Ante Octo Minimum Secula,
 Sepulcrum condidit,
 Et Stupendæ Molis Lapidibus Obtexit
 Majorum, utut Paganorum Hominum, Pietas,
 Illud,
 Anno MDCCXLIV. Mense Junio,
 Non Nifi Pia Manu, Reclusit
 Et Memoriali Isthoc Saxo Insigniri Jusfit
 Serenissimus Princeps,
F R I D E R I C U S,
 Aviti Imperii Avitæque Virtutis
 Ex Affe Hæres.
 Suorum
 Spes, Decus, Deliciæ.

J Anledning af det som hidindtil er berettet, stuns mig Umoegen værd at undersøge, om denne Jette-Stue har været et sedvanligt Begravelse-Sted, og hvis saa er, til hvilken Tids Alder man da rimeligt bør henregne den samme;

At den Høy ved Jægers-Priis skulle have været en Røver-Hule, eller et Opholds Sted for Sæ-Haner, som der kunde have giemt deres Bytte, særdeles da Stoven fordem har været tykkere og Indgangen bearoet med Buske, det er den Meening som een og anden har om disse Jette-Stuer. Nu nægter jeg en, at af slige Røverbuler ogsaa mange Foedspoer maatte findes ved noye Eftersegning, saasom det lidet Muursteens-Huus, parva domus lateritia, om hvilket meldes i et MSS. angaaende Møenst Antiquiteter, at en Degn fandt det i en Høy, ikke lange fra, hvor Emelund-Slott fordem har standet. Saa viises og i Køynes-Sogn paa Als, en meget berygtet Røver-Kule eller Hule, kaldet Kay-Hule, hvor en nafnkundig Sæ-Hane eller Friebytter Kay, skal have haft sit Opholds og Tilflugts sted. Men heraf følger ingenlunde, at alle hule eller hvelvede Høye maatte være Sæ-Røveres Boeliger, thi for det første, er deres Mængde alt for stoor, anseet den Hule ved Jægerspriis i alle Danske Provincker har mange hundrede sine lige, undtagen at de stelden findes saa høye, da de fleeste Jette-Stuer ere en høyere end Bager-Ovne, saa man maa krybe paa Knæe derinde, hvor imod den største Karl fand her staae over Ende. For det andet saa finder man Jette-Stuer en alleene ved Sæ-Kanten, men ogsaa midt i Landet, hvor Sæ-Røvere ventelig en har boet, og for det tredie saa sees tydelig nok, det er Begravelser og ingen levende Folkes Boeliger, deraf, at naar saadan Jette-Stue første gang aabnes, altid findes een eller flere Beenradde derudi. Naar de efter haanden ved adskillig Hendelse blive bekiendte eller deres Indgang findes, da pleye Bønderne strax at søge Skatte og Liggendefæ derudi, men finde neften intet andet end nogle Døddning-Been, hvorfore de overlades Nævene og andre Hof-Duur, hvilke Jægerne vel vide at opsøge paa de Marker, hvor slige Tilholds-Stæder ere dem bekiendte.

Naar det nu staaer fast, at Jette-Scuerne ere Graf-Steder, saa spørges for det andet, af hvad Elde de ere, eller til hvilken Periodum i vort Lands Historie de bør henregnes. Hertil svarer jeg: at de i det mindste maa være ældre end Christendommens Indførelse, det taler for sig selv. Vel nægtes ikke, at jo een og anden som hafde taget ved den Christen Troe, endda kand have haft den Hønyagtelse for sine Fædres Begravelse, at hand hellere der, end i Kirken eller paa Kircke-Gaarden, vilde udvelge sit Leystersted. Herom vidner blant andet den in Marmoribus Dan. Tom. II, pag. 264. anførte Gravskrift over en Jydsk Herre-Mand:

Jag heite Viderich Visf,
 Fadur min boed paa Höurist
 Jag gjorde Kyrkia for dig,
 Bed du Got for mig
 Min Fader ligger i Olle-Höu
 Sielf vil jag ligge i Vegel-Höu.

Item Thor Thott hans Gravskrift, som af Olao Wormio in Monument. Dan. Libro III. pag. 152. anføres med disse Ord:

Dalbys Mølle og Kielby Bang,
 Bage Dre og Ringsøe Fang
 Gifver jeg Bostie Closter ny,
 Men selv ligger jeg i denne Høy.

Hertil setter Wormius disse Ord: Antiquitus autem summus honos habitus magnatum sepulcris, præfertim communibus, in quibus non unius saltem, sed totius familiæ condebantur cadavera, ut mirum non sit ex Christianis *vec* *ἄτοις* haud paucos in agris & fundis apud majores suos sepeliri maluisse, quam nova sibi in templis eligere conditoria. Dog denne Hønyagtelse for Fædernes Gravsteder varede ey længere end til Christendommen og tillige Papisteriet toog Overhaand, thi da man kort efter denne Tid indbildte Almueen, at den Dødning, som ikke hvilte sit Løgem i Viet Jord eller saa kaldet Christen-Jord paa Kircke-Gaarden, hvor Messernes Kraft kunde udstrecke sin Virkning, hans Siæl kom ogsaa langt

langt tidligere end ellers af Siærild og til Hvile i Abrahams Skib, see saa var denne Hedenskabs Lefning een af de allerletteste at afskaffe. I den kort Tid var det meget skammeligt, og sattes i Lovene som en Straf for Misbødere, at begraves i Høy og Heden-Jord. Paa den Grund kand man slutte, at neppe nogen Grav Høy her til Lands, er yngre end siden Canuti Magni Tider, det er nu paa ottende hundrede Aar. Om vi da siger de i Jette-Stuen ved Jægerspris fundne Hoved-Pander, Laar Been og andre Stykker har iftuns ligget der 7 til 800. Aar, da er det allerede stoor Forundring værd at de under Jorden har kundet conserveres saa vel, i saa lang en Tid, særdeles da de ey saasom hine, der findes i Aske-Potterne eller Urnis, ere brændte og ved Jiden hærdede, mens henlagte med fuld Fugtighed, indvortes af Marv og udvortes af Kød, som ved Forraadnelse er bortfaldet. De Dødnings-Beene som efter et hundrede Aars Leye i Graven, opstankes og hensattes i luftige Been-Huse, kunde lettelig conserveres: Men at det samme hendes saadanne Been, som syv gange længer ligge i en Jord-Høy gandske tet indelukte, er visselig forunderligt, og viser hvor sterke Stamina der maa være i Been, da tempus edax rerum saa længe respecterer dem.

End større maatte vores Forundring blive, hvis vi ville antage som mueligt, ja rimeligt dette, at disse Beene kunde vel være et tusende Aar ældre end Christendommen her til Lands, og altsaa paa attende hundrede Aar. Grunden til denne nye Supposition beroer derpaa, at man fra Othins Tid af, sædvanlig brændte de døde Lægemer og satte Asken hen i Urner, hvoraf ald den bemældte Tid kaldtes Bruna-old, d. e. Brændt-Tiden, ætas combustionis, efterdi man ikke da som tilforn, plejede at begrave de døde Lægemer hele og holdne. Herom kand den Lysthavende vidre eftersee Trog. Arnkiels Cimbrische Heyden-Begråbnisse. L. I. c. 5. §. 12. seqv. saa og Christian Detlev Rhode Cimbrisch-Holsteinische Antiquitäten Remarques: p. 4. seqv. At Humatio her til Lands, saa vel som andensteds, er en ældre Skik end Crematio, (hvilken sidste Ochin med sit Asiatiske Tilhæng skal have indført hen ved hundrede Aar for Christi Fødsel) derom er vel ingen stoor Tvivl. Dog følger deraf ey heller, at Crematio eller Egenes Forbrændelse og Begravelse i Aske-Potter, just hafde afskaffet aldeles og hos alle,

den ældre Skik som kaldes humatio. Hos Saxonem Grammaticum finde vi flere end eet Exempel af Kongers og andre Heltes Begravelse med heele Lægemer, endogsaa midt i Brende-Olden, ja hvad meere er, Snoro Sturlæson beretter, at førend Christendommen affskaffede Cremationem og indførte Humationem paa nye, da var det allerede steet af Hedningene selv, thi bemældte Skribent som regner fra Othins Tid af, kalder Bruna-Old, Brende-Olderen, den første og Houg-Old, Høye-Olderen, da man henlagde Lægemerne ubrendte i Høyene, kalder hand den anden eller yngre Alder, endskiønt deres Distinction er ikke ret tydelig, hvorom jeg vil anføre vores lærde Thomæ Bartholini Ord, de causis contemptæ a danis adhuc gentilibus mortis. Lib. I. Cap. VIII. p. 113. Eam ætatem, qva cadavera cremabantur, Bruna-Old nominatam Snora docet: *Hin Fyrsta Old er Kaullund Bruna Old, tha skyldi brenna alla Dauda menn*, d. e. prima ætas, ætas combustionis vocata est, tunc omnes mortui cremarentur. Congestos ea ætate colliculos in memoriam defunctorum audivimus, qvòd non minus succedenti ætati observatum, qvando integra corpora humata, ea enim sub montibus qvoqve sepulta. Neqve tamen NB. protinus in secunda ætate, mos cremandi cadavera cessavit, sed indiscriminatim nonnunquam in cineres redigebantur, aliquando integra recondebantur, ut plurimum continuandæ defunctorum memoriæ infervituri agerebantur tumuli. Vocabatur autem altera ætas, Haugs aulld, seu ætas collicium. Ikke destomindre naar vi tilstaae, disse Lande have før Othins Tid været beboede af Cimbriske eller Celtiske Folk, og at disse før de fik Othin til Lære-Mæstere, have begravet deres Døde naturlig viis eller uforbrændte, saa reyser sig atter det Spørsmaal, om ikke vore Jette-Stuer ved Jægerspries eller andensteds, kunde være af den første, saa snart som af den sidste Haug-Old, det er ældre end Christi Fødsel. At saa kunde være, vil maaskee ingen stride, og at det virkelig er, kand heller ingen stadfæste; thi Sagen er en pur Signing. Men dersom nogen inclinerede for at sette deres Alder saa vidt ud, da vil jeg ikkuns anføre een Ting, som stunes at give den Meeening nogen Anseelse af Rimelighed, nemlig dette, at i Høyen ved Jægerspries, hvor neden under ligge ubrendte Been, der fandtes oven paa 4. Urner eller Aske-Potter, saa got som in superficie terræ. Dette meener jeg kunde give nogen temmelig Formodning, at de der begrave-

de

de Lægemer har lagt længere end de forbrændte Lægemer, eller at de vare af den Haug-Old, som gif for, og ikke af den som fulgte efter Brunna-Old, thi posito contrario, da spørger jeg, om ikke Urnerne vist nok vare blevne ruinerede, den gang Hvelvingen i Hønen blev giort: Denne er sandelig ikke giort ved en Udhuling fra siden af, thi de hart ad udtroelig store Steene, med hvilke saa vel Hvelvingen som Siderne i Hulen ere besatte, vise noksom, de ere allerførst hensatte med stort Arbejd, og siden den høye Jord-Dynge kasted der oven paa.

Er dette nu skeet, da følger, at Aske-Potterne som fandtes i Høyens Overdeel, ere siden nedsatte og kunde ikke have været der, den gang man bygte Jette-Stuven. Paa denne Grund siger jeg det synes troeligt, at de ovenbemældte Beenradde, maa være ældre end den sidste Haugold, om hvilken Snoro Sturlesen taler, efterdi de endogsaa synes ældre end Brunna-Old. Dog er det noget som jeg henstiller til andres nøyere Grandskning og Eftertanke.

Endnu maae jeg erindre een Ting, i Anledning af den Grav-Høj ved Jægers-Pris, nemlig at samme saavel som andre af det Slags, seeris kiendelig nok at være colles factitii, eller ved menniskelig Arbejd opkastede, og ingen bolt naturlige, eller siden Synflodens Tiid staaende Høye; thi de ere gemeenlig Cirkel-Runde og ligge paa gaandste slet eller jevn Grund: Nogle Stæder, særdeles i Jylland finder man paa slet Mark og i saare liden Distance tive, tredive og flere saadanne runde Høye, hos hverandre, og der synes de at bære Vidne om store Feldslag, efter hvilke man kastede de døde Kroppe i Dynger paa hverandre og skiulte dem med Jord, af hvilken hver Soldat maatte, efter Krigs-Reglerne, tage og bære saa meget som kunde fylde hans Hielm eller Storm-Hette. Cambdenus in Britann: in Wilshire, pag. 185. tilskriver denne Skik de Nordiske Folk og kalder slige Høye Burrowes, eller Barrowes: Hic Selbury Collis rotundus & in fastigium editus surgit, qvi hominum labore aggestus, cum ex ipsius collis forma, & terræ subsidentis facie videatur. Cujusmodi multa in hoc tractu rotundi & fastigiati cernuntur, & Burrowes & Barrowes vocantur, in occisorum militum memoriam forte excitati, ossa enim in illis reperiuntur, & legi, in usu fuisse septentrionalibus, ut singuli milites prælio superstites, tantum terræ, quantum casside capere poterant, in occisorum tumulos aggererent.

Derimod, hvor man finder en enkelt Høy saasom den her tales om, eller ogsaa iffunns et Par tilfammen, saasom de tvende nafnkundige Høye ved Jelling Kirke, der er det gemeenlig enten een eller anden fornemme Person, eller og en viss Familie som har beredet sig et Grav = Sted, og undertiiden ladet deres Hæste have den Ære at hvile hos dem, hvor over den Gidsning Olaus Wormius Monum. Dan. Lib. I. p. 42. gjør om et usædvanlig stort Ribbeen, som hand havde seet, bliver daabest uviss. Saaledes heder det in præfat. Chron. Snoronis at een af de gamle Danske Konger ved Nafn Dan. Mikilati befalede, man skulle sammenkaste ham en Høy og der begrave hans Lægeme tillige med Hans Kongel. Smykke, Vaaben, Hæst og andet Gods, hvilken Skik Hans Paarørende siden den Tiid efterfulgte. Paa Hedemareken i Norge er en navnkundig Høy kaldet af Bønderne Siofta-Kongens Høy i hvilken efter gammel Sandsage en af de Nordste Næste-Konger skal være begravet. Denne Grav lod en god Ven, paa min Begjæring, aabne for nogle Aar siden, og sendte mig det hand deri fandt, nemlig en Storm = Hue half opædet af Rost, Mundstykket af et Bidsel, en Spore, 2. Sværd og tvende Spyd, af hvilke det eene er ligesom emaillet med nogle smaae Poefler og Løv = Bert af Solf, hvilket bestyrker den Meening at Ehermanden har været en Stands = Person.

Ungaaende de langagtige og flade Høye, som baade i Egnen ved Jægersprieis og andensteds sædvanlig findes, hundrede eller fleere Alen lange og half saa brede, samt omsatte med maadelig store Steene. Da stunes samme at have været allmindelige Grav = Steder ligesom vore Kirke = Gaarde paa nærværende Tiid.